

Rama IX Art Museum Foundation

OCAC's ART COLLECTION

ผลงานศิลปะสะสมของสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

OCAC's ART COLLECTION

Rama IX Art Museum Foundation

ผลงานศิลปะสะสมของสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

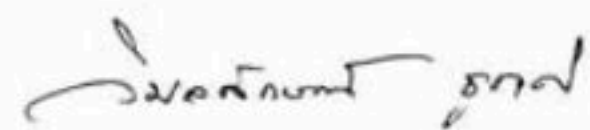
คำนำ

นอกจากคุณค่าเชิงสุนทรียะที่จรรโลงจิตใจแล้ว ผลงานศิลปะยังเปรียบเสมือนเครื่องสะท้อนประวัติศาสตร์ของสังคม โดยเฉพาะงานศิลปะร่วมสมัยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเชื่อมโยงบริบทของพื้นที่ เวลา และความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของสมาชิกในสังคม ล้วนแสดงออกถึงมุมมองอันหลากหลายของศิลปินผู้ใช้งานสร้างสรรค์ของตนเพื่อสื่อสาร หรือตีแผ่ความคิดเกี่ยวกับสภาพแห่งปัจจุบันสมัยให้สังคมได้รับรู้

นับตั้งแต่ได้รับการก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในการส่งเสริม สนับสนุน และเผยแพร่การสร้างสรรค์งานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย เพื่อเพิ่มพูนพัฒนาภูมิปัญญาและการประยุกต์ใช้ในสังคม สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยจึงเล็งเห็นความจำเป็นในการสะสมผลงานศิลปะร่วมสมัยของศิลปินไทยเอาไว้เป็นสมบัติของชาติอย่างต่อเนื่อง ทั้งเพื่อเป็นการสนับสนุนและพัฒนาแวดวงวิชาชีพศิลปินให้สามารถเฝ้าหวัดสร้างสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่าได้อย่างต่อเนื่อง และเพื่อเก็บรวบรวมองค์ความรู้ด้านศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทยในทุกมิติ

ในโอกาสนี้ สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยจึงได้คัดสรรผลงานศิลปะสะสมจำนวนหนึ่งที่มีความโดดเด่น แสดงให้เห็นศักยภาพ และพัฒนาการในการสร้างสรรค์ของศิลปินไทยได้อย่างน่าสนใจ จัดพิมพ์เผยแพร่โดยเรียงร้อยเข้าด้วยกันภายใต้บริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัย สืบย้อนกลับไปได้ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ ๒๕๔๐ จนกระทั่งปัจจุบัน เพื่อถ่ายทอดให้เห็นความก้าวหน้าทั้งในเชิงเทคนิควิธี แนวความคิด และกระบวนการทัศน์ของงานศิลปะในประเทศไทย ตลอดจนเผยแผ่ความรู้ว่างานศิลปะร่วมสมัย

Rama IX Art Museum Foundation

(นางสาววิมลลักษณ์ ชูชาติ)

ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

สารบัญ

ภาค ๑ กระแสศิลปกลืนเทศสู่ศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย

บทที่ ๑ ศิลปะสร้างชาติ	๙
บทที่ ๒ อิทธิพลจากศิลปะสมัยใหม่	๑๓
บทที่ ๓ ใหม่แบบไทยผสมตะวันตก	๒๕
บทที่ ๔ ใหม่แบบไทยประเพณี	๓๗
บทที่ ๕ จากสังคมนิยมสู่นามธรรม	๕๕
บทที่ ๖ ศิลปะเพื่อชีวิต: เสียงเพรียกจากมวลชน	๗๑
บทที่ ๗ ศิลปะเพื่อศิลปะ: นามธรรมบริสุทธิ์และเหนือจริง	๘๑
บทที่ ๘ อัตลักษณ์ไทยในงานพุทธศิลป์ร่วมสมัย	๑๓๗

ภาค ๒ ศิลปะร่วมสมัยไทยในยุคเปลี่ยนผ่าน

บทที่ ๙ ความเปลี่ยนแปลงของสังคม	๑๕๗
บทที่ ๑๐ สื่อผสมและวัสดุสำเร็จรูป	๑๖๓
บทที่ ๑๑ ความทรงจำว่าลึกลับ	๑๗๙
บทที่ ๑๒ ปฏิบัติการศิลปะเชิงสัมพันธ์	๑๘๗
บทที่ ๑๓ สภาวะหลากหลายของความเป็นไทย	๑๙๕
บทที่ ๑๔ สื่อสมัยใหม่เปลี่ยนมุมมอง	๒๑๑
บทที่ ๑๕ นานาพรรณสะท้อนสังคมร่วมสมัย	๒๒๑
บทที่ ๑๖ ภาพสะท้อนความเป็นคน	๒๓๗
บทที่ ๑๗ ภาพสะท้อนความเชื่อ	๒๖๑
บทที่ ๑๘ จิตกรรมเชิงแนวความคิด	๒๗๓
บทที่ ๑๙ สตรีนิยมกับงานศิลปะ	๒๗๗
บทที่ ๒๐ ความจริงและความเป็นอื่นในภาพถ่าย	๒๘๗

บรรณานุกรม	๒๙๕
ดัชนี	๓๐๒

ภาค ๑

Rama IX Art Museum Foundation

กระแสศิลป์กลืนเทศสู่ศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทย

โดย รสลิน กาสต์

สายธารของศิลปะร่วมสมัยไทยที่ไหลมาจากศิลปะสมัยใหม่นั้น ได้ผ่านกระแสสังคมและการเมืองที่ทวนย้อนกลับไปถึงช่วงรัฐบาลไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้นมีบุคคลสำคัญทางศิลปะคือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้ทรงพระปรีชาสูงทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรมวรรณกรรมและดนตรี ทรงเป็นผู้อำนวยการศิลปากรสถาน (กรมศิลปากร) รับผิดชอบโครงการสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมตามพระราชดำริ ร่วมกับบุคลากรผู้ทรงคุณวุฒิหลายพระองค์ หลายท่าน (ไพโรจน์ ชุมปี และเวอร์จิเนีย

เริ่มแปลกัน ๒๕๔๓-๒๕๔๔) Rama IX Art Museum Foundation

เมื่อสยามต้องการช่างชาวต่างประเทศเข้ามาช่วยสอนช่างไทยด้วยองค์ความรู้ทางตะวันตกนั้น ได้มีหนังสือขอให้รัฐบาลอิตาลีคัดเลือกประติมากรให้มารับราชการ ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ประติมากร คอร์ราโด เฟโรซี (Corrado Feroci) เป็นผู้เดินทางเข้ามารับราชการในตำแหน่งช่างปั้น กรมศิลปากร ทำหน้าที่ช่วยสอนช่างไทยให้สามารถปั้นและเรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ นั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงช่วยเป็นแบบให้เฟโรซีปั้นพระพักตร์ ในการแสดงความสามารถให้เป็นที่ยอมรับต่อเหล่าเสนาบดี (สุธี คุณาวิชยานนท์, ๒๕๔๕: ๔๐)

องค์ความรู้จากตะวันตกที่ปรากฏอยู่ก่อนแล้ว ได้รับการตอบรับที่ถือว่าเป็นการเปิดรับศิลปะยุโรปอย่างเต็มที่มีการศึกษากายวิภาค สัดส่วน แสงเงา และวาดเส้นจากแบบจริงตามธรรมชาติ ซึ่งแตกต่างจากแบบแผนชนบทไทยเดิม มีงานปั้นอนุสาวรีย์พระบรมรูปพระมหากษัตริย์ไทย นับได้ว่าท่านเป็นประติมากรแห่งราชสำนัก ต่อมาได้โอนสัญชาติเป็นไทยใช้ชื่อว่า “ศิลป์ พีระศรี” (ศิลป์ พีระศรี, ๒๕๔๕: ๑๐)

Rama IX Art Museum Foundation **บทที่ ๑ ศิลปะสร้างชาติ**

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยกลุ่มคณะราษฎรซึ่งมีผลต่อการปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตในสังคมไทย และงานศิลปกรรมด้วยเช่นกันที่หันมาตอบสนองความต้องการของรัฐบาลใหม่ในขณะนั้น รัฐบาลนี้ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนประณีตศิลปกรรมขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ มีพระสาโรชรัตนนิมมานก์ (สาโรช สุขยางค์) และศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ร่วมกันก่อตั้ง (ธวัชชัย สมคง, ๒๕๕๙: ๑๔๖) โดยศาสตราจารย์ศิลป์ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการและช่างปั้น มีนักเรียนรุ่นแรก ๗ คน ซึ่งล้วนจบการศึกษาจากโรงเรียนเพาะช่างทั้งสิ้น ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย อนุสาวรีย์สตรีสามัญชนคนแรกของชาวไทยถูกสร้างขึ้นในปีนี้เป็นคือ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (คุณหญิงโม)

ในงานฉลองรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้มีการจัดการประกวดศิลปะประณีตศิลปกรรมขึ้นเป็นครั้งแรก ที่พระราชอุทยานสราญรมย์ เป้าหมายหลักคือการมุ่งเน้นให้ศิลปะเป็นเครื่องมือโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางการเมือง กำหนดเรื่องที่แสดงความหมายตามหลักรัฐธรรมนูญ ๖ ประการ คือ เอกราช ปลอดภัย เศรษฐกิจ เสมอภาค เสรีภาพ และการศึกษา แบ่งประเภทออกเป็นภาพเขียน งานปั้น ภาพถ่าย ศิลปะภาพพิมพ์ และตุ๊กตาแต่งกายแบบไทย (จิตติมา อมรพิเชษฐกุล, ๒๕๔๔: ๒๑) ลูกศิษย์ของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ร่วมแสดงและได้รับรางวัลหลายคน

ลักษณะงานประติมากรรมรูปคนตอบใจหทัยรัฐบาลเป็นอย่างดี เช่น ประติมากรรมชายโค้งคันธนูของแฉ่ม ขาวมีชื่อ ประติมากรรมของพิมาน มูลประมุข เป็นนักรบในท่าของทหารขว้างระเบิด และประติมากรรมของสิทธิเดช แสงหิรัญ แสดงรูปคนกับสิ่งประกอบในหลักเศรษฐกิจ เป็นต้น

ผลงานเหล่านี้นอกจากมีเนื้อหาตอบรับเป้าหมายรัฐบาลแล้ว ยังแสดงชัดถึงรูปลักษณ์ทางกายวิภาคที่ถูกต้องเหมือนจริง อันเป็นรากฐานหลักวิชาการสำคัญที่ศาสตราจารย์ศิลป์ถ่ายทอดต่อบรรดาศิษย์ให้เป็นผู้มากฝีมืองานศิลปกรรมที่ปรากฏสู่สาธารณชน จึงหนีไม่พ้นบริบททางการเมือง อย่างสร้างอนุสาวรีย์แสงการรักชาติในสังคมได้จารึกถึงวีรบุรุษไทย ซึ่งปรากฏชัดเจนในการสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (พ.ศ. ๒๔๘๒-๒๔๘๓) ศาสตราจารย์ศิลป์รับหน้าที่ออกแบบและควบคุมการก่อสร้างประติมากรรมนูนสูงตรงฐานปีกประดับทั้งสี่ด้านของอนุสาวรีย์ มีลูกศิษย์ ๙ คน ร่วมกัน คือ พิมาน มูลประมุข, สิทธิเดช แสงหิรัญ, สนั่น ศิลากร, เขียน ยิ้มศิริ, แสง สงฆ์มั่งมี, วิจิต เขาวนังสเกต, ชื่น ชื่นประสิทธิ์, แฉ่ม แดงชมพู และแฉ่ม ขาวมีชื่อ ประติมากรรมนูนสูงรูปคนที่บรรจุเต็มอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้าทุกรูปทรงเน้นความสมจริง สง่า ชิงชัง และมีพลัง

เจนนิส วงศ์สุวัฒน์ (๒๕๔๗: ๖๖๔-๖๗๖) ได้กำหนดชื่อภาพเล่าเรื่องทั้งสี่เหล่านี้จากเรื่องราวที่แสดงเอาไว้ได้แก่ ภาพผู้วางแผน (แสดงภาพชายสิบเอ็ดคนทั้งทหารและพลเรือนขณะกำลังปรึกษากันอย่างเคร่งเครียด) ภาพการต่อสู้ (แสดงภาพทหารกำลังเคลื่อนกำลังพล) ภาพการทำงาน (แสดงภาพชาวบ้านกำลังประกอบอาชีพต่าง ๆ ทั้งทหารกรรมกร เกษตรกร) และภาพคุณค่า (แสดงภาพเทวดาถือพระขรรค์และตราชูอันเป็นสัญลักษณ์ของความยุติธรรม ขนาบด้วยผู้คนที่กำลังดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข)

ภาพที่ ๒๑

แฉ่ม ขาวมีชื่อ

ชายโค้งคันธนู, ๒๔๗๘-๒๔๘๐

ซีเมนต์, ขนาดเท่าคนจริง

สมบัติหอศิลปากร

ภาพที่ ๒๒

พิมาน มูลประมุข

ทหารขว้างระเบิด/นักรบ, ๒๔๘๐

สมบัติหอศิลปากร

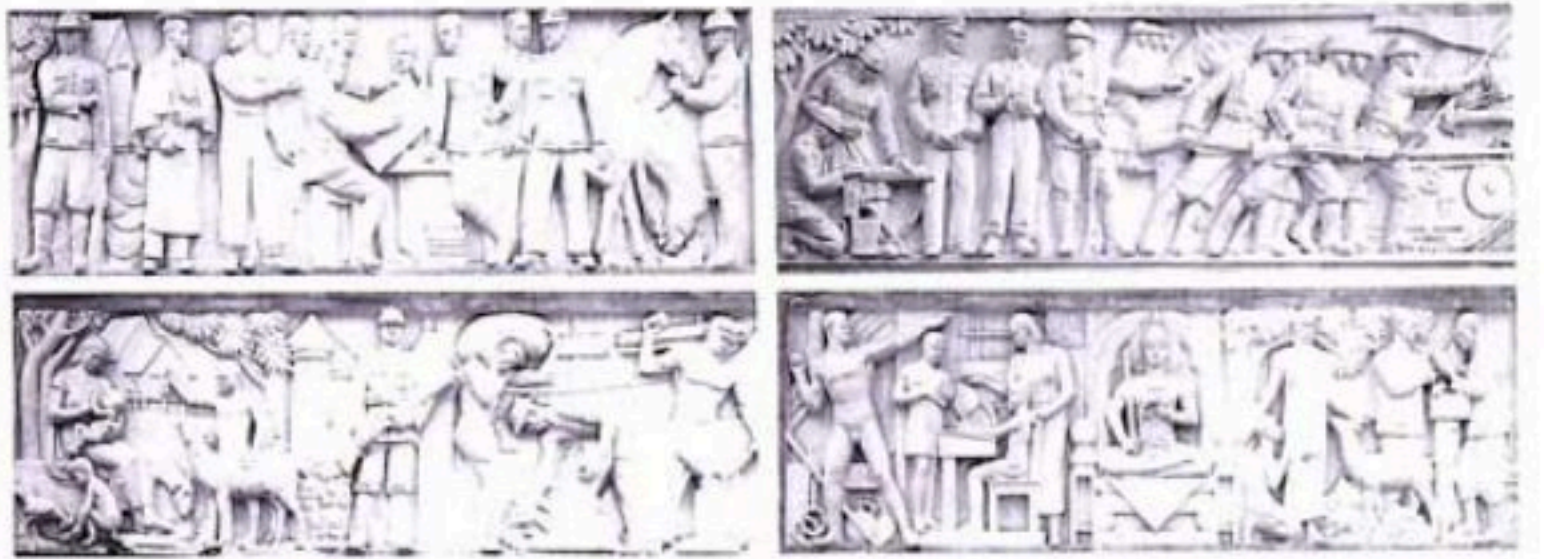
ภาพที่ ๒๓

สิทธิเดช แสงหิรัญ

พลึกเศรษฐกิจ, ๒๔๘๐

ปูนปั้นเคลือบ

สมบัติหอศิลปากร

ศิลปิน พีระศรี และคณะ

ประติมากรรมประดับฐานอนุสาวรีย์พระเจ้าอภัย, ๒๔๘๒-๒๔๘๓
ซีเมนต์

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ รัฐบาลมอบหมายให้ศาสตราจารย์ศิลปออกแบบประติมากรรมประดับอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เพื่อรำลึกเหตุการณ์สงครามอินโดจีน ลูกศิษย์ที่มาช่วยกันจากงานต้นแบบ คือ แซม แดงชมพู ปั้นรูปทหารบก และอนุจิตร แสงเดือน ปั้นรูปข้าราชการพลเรือน (สุริยะ ฉายะเจริญ, ๒๔๖๒: บรรยาย) จะเห็นได้ว่าผู้นิยมสร้างงานรูปเหมือนจริง จะมีโอกาสสร้างงานกันเอง รัฐบาลคณะราษฎรร่วมกับศาสตราจารย์ศิลป ในปีต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๖ จอมพล ป. พิบูลสงครามให้มีการปรับปรุงหลักสูตรและประกาศพระราชบัญญัติจัดตั้งยกระดับโรงเรียนประณีตศิลปกรรมขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร (ไทโรจน์ ชุมณี และเวอร์จิเนีย เอ็นเดอร์สัน, ๒๕๔๔: ๖๒) ซึ่งนับว่าเป็นสถาบันการศึกษาศิลปะสมัยใหม่แห่งแรกในเมืองไทย ได้สร้างลูกศิษย์มากความสามารถอย่างต่อเนื่อง ศาสตราจารย์ศิลปได้รับการยกย่อง

Rama IX Art Museum Foundation

ศิลปิน พีระศรี และคณะ

ประติมากรรมประดับอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ, ๒๔๘๓-๒๔๘๕
โลหะหล่อ, ขนาดสองเท่าคนจริง

(จากซ้าย)

อนุจิตร แสงเดือน - ข้าราชการพลเรือน

พิณน บุษปประมุข - ตำรวจ

สุริโย ฉายะเจริญ และแสงว สรณันท์ - ทหารอากาศ

สุริโย ฉายะเจริญ - ทหารเรือ

แซม แดงชมพู - ทหารบก

Rama IX Art Museum Foundation

บทที่ ๒ อิทธิพลจากศิลปะสมัยใหม่